

LJUDSKE PRAVLJICE KOT MOTIV ZA VZGOJO OTROK

Pogovor s pravljíčarko Tončko Senčar

ŠPELA PAHOR

Prispevek je odlomek iz seminarske naloge o pripovedovanju pravljíc v današnjem času, v kateri predstavljám pravljíčarko Tončko Senčar iz Pirana, ki je otrokom pripovedovala pravljíce v času, ko je bila naša (tudi moja) varuhinja v Dnevnom domu. Takrat smo imeli pouk še v dveh izmenah in smo otroci tja hodili, ko ni bilo šole in ko naših staršev ni bilo doma. Naredili smo naloge, potem pa smo se usedli okrog tršice Tončke in jo prosili za pravljico. Tršica Tončka je bila srednje postave in precej okrogla, udobno se je namestila v svojem stolu in začela pripovedovati, mi pa smo jo poslušali z odprtimi usti. Prispevek želi bralcem približati njeno življenje, ki je bilo vedno tesno prepleteno s pravljicami, pravzaprav se je z njimi nekako zlilo.

Tončka Senčar se je rodila pred sedemdesetimi leti v kmečki družini v vasi Zgornji Obrež pri Artičah blizu Brežic. V družini so bili trije otroci, Tončka in še dva brata. Njena stara mama je rada pripovedovala pravljíce, a je žal že zgodaj umrla. Potem so otrokom pravljíce pripovedovali starši. Ob večerih se je družina zbrala za skupno mizo. Tudi otroci so pomagali ružiti koruzo, zbirati fižol, hkrati pa so željno prisluhnili pravljicam, ki si jih je izmišljal oče. Kakšna jim je bila tako všeč, da so jo želeli znova in znova poslušati. Poslušali so pozorno in očeta opozarjali, če je kdaj kaj drugače povedal. Tudi mama je rada kaj pripovedovala. "Takrat ni bilo televizije in to je bila naša zabava," pojasnjuje svoje spomine na otroštvo. Otroci so si pripovedovali pravljíce tudi na paši: "Na gmajni smo pasli krave. Bilo nas je več otrok skupaj. Igrali smo se razne igre, na primer kozla spodbijat in druge. Pekli smo koruzo in krompir, zraven pa smo si po svoje pripovedovali pravljíce in vice, ki smo jih slišali doma." Kadar so skupaj s sosedi ličkali koruzo, se večkrat tudi zapeli kakšno ljudsko pesem, si pripovedovali vice ali "kaj zanimivega, kaj o strahovih, pa o zlatem teletu, ki je bežalo ...". Takrat so otroci moledovali "te vaške, ki so znali in vedeli": "Stric, povejte še enkrat!"

Ko je bila stara šest let, so v vas prišli Nemci. Odpeljali so vso družino. V štirih delovnih taboriščih v Šleziji je preživela štiri leta. Tam je veljal strog dnevni red, v katerem je imel vsak svoje dolžnosti, tudi otroci. Nosili so drva in vodo, obešali in pobirali perilo, pomagali kmetom pobirati krompir in korenje in še marsikaj. Tu in tam se je družina le zbrala: "Med nami so bili tudi starejši in modri ljudje. Bili so iznajdljivi. Pripovedovali so nam pravljíce.

Otroška folklorna skupina Kamenjček iz Kamenj na medobmočnem srečanju otroških folklornih skupin Primorske. (Foto: Janez Eržen, Koper, april 2004.)

To nam je v taborišču veliko pomagalo. Včasih je bila pravljica boljša kot kos kruha. Ti odrasli so vedeli, da otroci potrebujemo pravljíčni svet, upanje v boljše življenje. Mama in oče sta nam pripovedovala pravljíce. Z nami je bil tudi župnik in tudi on nam jih je pripovedoval. Tako smo pozabili, da smo lačni in nismo razmišljali o hudih stvareh." Takrat jo je svet pravljíc prevzel in ko se je naučila brati, jih je tudi sama rada prebirala.

Po končani vojni se je družina iz Nemčije vrnila v domovino. Leto dni so živeli pri stricu, maminem bratu. Z njimi je živel tudi mamin oče. Rekli so mu nonič, kot je bila navada na Primorskem. Doma je bil namreč iz vasi Rakitovec in se je na Dolenjsko priselil v dvajsetih letih prejšnjega stoletja - kot mnogo Primorcev je tudi on zbežal pred vse bolj grozečim fašizmom. "Po poklicu je bil zidar in je zidal hiše tudi v Trstu. Kadar grem v Trst in gledam tiste hiše, se še danes sprašujem, katero od teh hiš je sezidal naš nonič. Takrat pa smo otroci - mi trije, pa še bratranci in sestríčne - spali skupaj z noničem v veliki zakonski postelji. Zvečer smo ga poslušali, saj je znal zelo zanimivo pripovedovati o vsem mogočem. Tudi pravljíce nam je pravil."

V tistem času je imela deset let in je začela hoditi v osnovno šolo. Bila je bistra in prizadevna in je kar

Otroška folklorna skupina Društva narodnih noš iz Domžal na medobmočnem srečanju otroških folklornih skupin Gorenjske. (Foto: Janez Eržen, Radovljica, april 2004.)

preskakovala razrede. Tako je v devetih letih končala osnovno šolo, nižjo gimnazijo in učiteljske in leta 1954 postala učiteljica. Takrat je prišla v Piran. Najprej je delala v Zavodu za korekcijo sluha in govora, potem je bila upravnica piranskega vrtca, nato pa celih petindvajset let učiteljica podaljšane bivanja v Dnevnom domu. "Takrat je bilo v Piranu veliko otrok in šola je bila premajhna za vse. Zato smo imeli pouk v dveh izmenah, en teden dopoldan in drugi teden popoldan. Čas zunaj šole pa smo, ko so bili starši še v službi, preživljali v Dnevnom domu. Tu smo lahko naredili naloge in se učili. Kdor je želel, se je lahko preizkušal v igranju šaha. Lahko smo gledali televizijo ali pa prisluhnili pravljicam. /.../ Pravljice so se najbolj prijele," se spominja tršica Tončka. Pripovedovala je pravljice o Cefizlju, o Jakcu in Mihcu, o črni roki, zlatem ključku, čarobnem ključku in druge, ki si jih je sproti izmišljevala kar sama. Porabili boste kar nekaj časa, da boste izračunali, koliko pravljič si je izmislila v petindvajsetih letih! "Pravljice o Cefizlju so imeli otroci zelo radi. Poslušali so in držali pesti zanj, da bi ja zmagal. Tudi pravljicam o Jakcu in Mihcu so radi prisluhnili. Pravljica o črni roki pa je bila kar celo leto dolga! Posebno fantje so jo radi poslušali. Čeprav so bili drugače zelo živi, so se ob poslušanju te pravljice kar umirili."

Še danes jo kateri od njenih nekdanjih varovancev pohvali: "Kako ste znali pripovedovati! Bili smo napeti kot struna, ko smo vas poslušali!" Marsikdo ji ob srečanju predstavi svoje otroke, potem pa se spomni njenih pravljič in vpraša: "Tršica, tudi jaz bi rad pripovedoval pravljice svojim otrokom. Povejte, kje bi lahko dobil tisto knjigo, po kateri ste nam jih pripovedovali?"

Svojih pravljič ni nikoli zapisovala: "Raje imam živo pripovedovanje. Otrok pravljico najbolj doživi, če jo posluša. Pomembna je domišljija. Pomembne so tudi moje geste, ki jih opazuje. Ko pastirček zaigra na piščal, to pokažem. Tudi lutko lahko uporabim. Kadar pripovedujem, jih lahko tudi kaj vprašam. Ni lepšega, kot je gledati otroku v oči, kadar posluša pravljico! Kot diamantki so. Pa dihati ne morejo!"

Dobro je poznala svoje otroke in je svoje pripovedovanje prilagajala njihovim željam in potrebam: "Vedno sem pripovedovala za skupino, kar je bilo skupini pisano na kožo, kar bi radi poslušali."

Pravljice se ji zdijo pomembne, ker razvijajo čustva: "Otrok naj ve, da lahko potoči solzo, ko je žalosten, in se smeji, ko je vesel. Danes je pa ravno obratno." Pravljice otrokom privzgaajo značajske odlike, kot so ljubezen, poštenje, spoštovanje starejših, delavnost, upanje: "Vedno sem pripovedovala pravljice s srečnim koncem. Take, v katerih je dobrota poplačana. Vsakega človeka najbolj boli krivica. Če pa delaš dobra dela, ti tudi v času najhujše stiske posije sončni žarek."

Nenazadnje so imele njene pravljice namen spodbuditi otroke k učenju: "V domu je bil vedno kak otrok, ki ni maral poštevanke ali branja. Takrat sem pripovedovala

pravljice o Jakcu in Mihcu. To sta bila dva revna bratca. V eni od pravljič sta imela prijatelja, ki se ni hotel učiti. Imel je vsega v izobilju. Jakec in Mihec pa sta imela strica v Ameriki in ko je prišel na obisk, je prinesel bonbone v dveh barvah. Takih bonbonov takrat pri nas še ni bilo. Jakcu in Mihcu je prišlo nekaj na misel. Vzela sta bonbone in šla k temu prijatelju. Natvezla sta mu, da so ti bonboni zdravilo za matematiko. Vsak dan mora vzeti eno tableto in šestkrat ponoviti poštevanke naprej in šestkrat nazaj, če ne, tableta nič ne pomaga. In to naj dela šest dni. Seveda je potem znal poštevanke, če je toliko ponavljal!" Kadar je imel kdo težave z branjem, je isto zgodbico povedala malo drugače.

Ko je postala babica, je pravljice pripovedovala tudi svojim petim vnukom. Pripovedovala jim je znane pravljice, na primer Rdečo kapico, Volk in sedem kozličkov, in tudi svoje, izmišljene. "Televizijske pravljice so pa brez repa in glave," se hudi, ko pove, da se je ob vnukih navadila gledati tudi risanke. "Posebno tisto Nindžo sem težko sprejela. Japonskih pa sploh ne maram. No, čeprav niso vse pravljice risanke dobre, tudi vse slabe niso. Še danes kakšno pogledam," konča. Za prvega vnučka je prvih šest mesecev pisala dnevnik. V verzih!

Že ko je pravljice pripovedovala v Dnevnom domu, je večkrat pomislila, da jih bo zapisala, ko bo upokojena. A kot je znano, imajo upokojenci zelo malo časa in tudi sama ga nima veliko. Ukvarja se z vnuki, piše pesmi, tudi take z akrostihi, plava in potuje. Vodi društvo nekdanjih taboriščnikov, aktivna je pri Rdečem križu in Združenju borcev. Organizira izlete in krajša potovanja. "Nisem se vključila v politiko, ampak v civilno družbo," pojasni in doda: "Pa z gospodinjstvom se ukvarjam - ko je treba."

Njena najbolj zanimiva naloga v zadnjem času je obujanje spominov na šolo v starih časih. Pri piranskem zbiratelju starin Serafinu Pavliču si izposodi predmete, ki so jih v času njenega otroštva uporabljali šolski otroci in učitelji: peresnik, črnilnik, pivnik, črtalo, tablico, ravnilo, spričevalo in druge. Zloži jih v košaro ali bisago in gre na obisk v osnovno šolo. V razredu jo otroci že nestrpnost pričakujejo. Predmete zloži na kateder in začne otrokom pripovedovati, kakšna je bila šola v času njenega otroštva. Opisuje prav svoj kraj, svojo šolo: "Povem jim, da se takrat nismo učili matematike in geografije, ampak računstvo in prirodopis. Imeli smo tudi lepopis. Vzamem kredo in jim pokažem, kako smo morali pisati: s tanko črto gor, z debelo dol. Potem sami poskušajo in se čudijo. Povem jim, kakšne kazni smo imeli. Na kmetih je bila najhujša kazen, če si bil po pouku zaprt v šoli. Petdesetkrat si moral napisati, da ne boš več nagajal. Doma so te pa vsi čakali, da boš odpeljal krave na pašo."

Tršica Tončka je pravzaprav prva prava ljudska pravljicaarka, ki se je jasno spomnim. Zakaj smo si jo otroci tako dobro zapomnili? Najbrž ne zato, ker nam je pomagala delati naloge in se učiti poštevanke. Zaradi pravljič pa prav gotovo. A teh pravljič nam nikoli ne bi pripovedovala, če nas ne bi imela rada.